

DİMİTRİ ŐOSTAKOVIÇ VE TÜRKiYE

FERAH TAHİROVA, 2010, İSTANBUL, PAN YAYINLARI; 1. BASIM, 216 SAYFA,

ISBN: 9789944396721

Murat ŐENGÖZ*

ÖZ

Bu alışmada, "Dimitri Şostakoviç ve Türkiye" isimli eser tanıtılmaktadır. Söz konusu eser Doçent Doktor Ferah Tahirova tarafından kaleme alınmış ve 2010 yılında Pan Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. Söz konusu eser, Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat ve sanatçıya verdiği değerin anlaşılmasına katkı sunması bakımından bilhassa değerlidir. Bu kitap ayrıca, kitapta bahsi geçen aktörlerin önemi ve sanata verdikleri kıymetli katkılara ışık tutması noktası itibariyle de tarihi bir vesika hkmindedir. Bu yönüyle bu eser, Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşma idealinin öncüsü Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat ile alakalı olarak sahip olduğu vizyoner bakış açısı, basiret ve ferasete dair bir tutanak hükmünde olması ve tarihin bir dönemine şahitlik etmesi bakımından oldukça değerlidir. Bu sebeple bu kitap tanıtımı, söz konusu eserin bilinirliğinin artırılarak daha fazla kişiyle buluşmasına katkı sunmak ve bu vesileyle bir dönemin büyük sanat ustalarına sayĐı duruşunda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Dimitri Őostakovi, Sanat ve Kltr

DIMITRI SHOSTAKOVIC AND TURKEY

ABSTRACT

In this study, the book titled "Dimitri Shostakovich and Turkey" is introduced. This book was written by Associate Professor Ferah Tahirova and published by Pan Publishing in 2010. This study is valuable regarding of contributing to the understanding of the value which is especially given to the art and artists by Mustafa Kemal Atatürk. This book is also like a historical document in terms of shedding light on the importance of the actors mentioned in the book and their precious contributions to the art. In this respect, this book is very important in the framework of it is being like a historical report about the visionary perspective and foresight of Mustafa Kemal Atatürk, who is the pioneer of the ideal of reaching the contemporary civilization level of the Republic of Turkey, and that it witnesses a period in history. In this respect, this study has been prepared with the aim of increasing the awareness of the book and to contribute to its reading by more people and so to respect to the great masters of the art of this particular period.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Dimitri Shostakovich, Arts and Culture

Giriş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin en önemli kültür ve sanat insanlarından oluşan bir heyet tarafından, Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Cumhurbaşkanı Büyük nder Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti zerine 13 Nisan ile 24 Mayıs 1935 tarihleri arasında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirilir. Bahse konu heyetin mensupları arasında o sıralar henüz oldukça geç olmasına rağmen, yine de n ülkesinin sınırlarını aşan büyük bestekâr Dimitri Şostakoviç de yer almaktadır. Mezkur heyet o dönem için bilhassa resim, tiyatro, bale ve müzik sanatının pek seÇkin

* muratsengoz74@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-6597-0161

isimlerinden meydana gelmektedir. Bu sanatsal ve kültürel ziyaret Türk sanat ve sanatçılarının kendilerine olan güvenlerinin pekiştirilmesine ve ufukların açılmasına verdiği katkılar kadar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne mensup halkların sanatçıları açısından da değerli ve heyecan verici bir deneyim olmuştur. Bu hususta mezkur heyette o dönem için henüz genç bir besteci olan Dimitri Şostakoviç'in bulunması ise, Türk müzik çevreleri açısından ayrıca heyecan yaratmıştır. Bu kapsamda sonradan Şostakoviç'in anı ve röportajlarından anlaşıldığı üzere, bu ziyaret kendisinin de bilhassa Mustafa Kemal Atatürk ile etkileşimi neticesinde elde ettiği kıymetli deneyimler nispetinde, mesleki kariyerinin gelişimi açısından önemli bir hususiyete sahiptir.

Nitekim Şostakoviç, yaşadığı dönem içinde müzik dünyasına kazandırdığı besteleriyle olduğu kadar, insani ve toplumsal hadiselerle alakalı olarak takındığı duyarlı tutum ve davranışları nispetinde de önemli ve özel bir konuma sahip olmuştur. Bu kapsamda Şostakoviç, politik olarak oldukça hassas konularda bile, her daim bir sanatçıya yakışır bir vakuriyet, hassasiyet ve duyarlılıkla tutarlı ve yapıcı bir tutum sergilemiş ve bu sebeple sanatı kadar, bilhassa sahip olduğu kişiliği itibarıyla da döneminin çağdaş ve seçkin sanatçı ve sanatseverleri arasında bir ilham kaynağı olmuştur. Diğer taraftan Şostakoviç, yaşarken olduğu gibi, ölümünden sonra da adından sürekli olarak söz edilmesini başarabilmiş usta bir şahsiyettir. Bu kapsamda Ferah Tahirova tarafından hazırlanan, Şostakoviç ve Türkiye isimli çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine gerçekleşen bu mezkur ziyaret çerçevesinde, gerek Türk, gerekse Rus basınında yer alan fotoğraflar, makaleler, haberler, mektuplar ve mülakatlarla alakalı olarak toparlanan bir arşiv araştırması neticesinde kaleme alınmış tarihi vesika hükmünde bir eserdir. Bu noktada denilebilir ki, bu eseri bilhassa özel kılan iki hususiyetten birincisi, yirminci yüzyılın en önemli bestecilerinden Dimitri Şostakoviç'in Türk müzik kültürü ile temasları ve izlenimlerinin arşiv belgelerine dayandırılarak aktarılmasına verdiği katkıdır. İkinci hususiyeti ise, yine Dimitri Şostakoviç'in kişisel anlatımlarıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kültür ve sanatının gelişmesine sunduğu hizmetlerin anlaşılması noktasında verdiği bilgilerdir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün (Kolektif, 2029); "Efendiler!. Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız hayatlarınızı büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim..." veciz ifadesiyle sanata ve sanatçıya ne denli bir değer atfettiği herkeçe malumdur. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu kapsamda yaşadığı zaman içinde nasıl bir öngörü, basiret, feraset ve aksiyon insanı olduğuna dair hazırlanan, bununla beraber hak ettiği derecede bilinmeyen çalışmalardan bir tanesi de, kitabın hazırlandığı tarih itibarıyla Bakü Müzik Akademisi Müzik Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Müzik Araştırmaları Merkezi Bilim Görevlisi olan Doçent Doktor Ferah Tahirova tarafından kaleme alınan ve 2010 yılında Pan Yayıncılık tarafından yayınlanan, "Dimitri Şostakoviç ve Türkiye" isimli eserdir.

İnceleme

Doçent Doktor Ferah Tahirova tarafından hazırlanan bahse konu çalışma, 1935 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vatandaşı sanatçıların Türkiye'de gerçekleştirdikleri bir konser turnesi vesilesiyle, Rus ve Türk basınında yer alan bir takım haber ve bilgilerin derlenmesinden oluşmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'ye gelen sanatçılardan en önemlisi ise kuşkusuz döneminin klasik sanat dehası olarak kabul edilen büyük usta ve bestekâr Dimitri Şostakoviç'tir. Nitekim Dimitri Şostakoviç'in yaşadığı dönemde ünü başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır. Elbette bu seçkin heyeti ve bir büyük ustayı, Dimitri Şostakoviç'i ülkesine davet eden Mustafa Kemal Atatürk ise, şüphesiz yaşadığı dönemin en önde gelen reformist ve dönüşümcü devlet adamlarından birisidir. Nitekim bu hususta Dimitri Şostakoviç, sonrasında basına verdiği demeçlerden anlaşıldığı üzere, Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat ve müzik hakkındaki sözlerine sıklıkla ve hürmetle atıfta bulunmaktadır.

Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamındaki en büyük ülküsü, bağrından çıktığı bir koca ulusun, bir an evvel çağdaş medeniyet seviyesini yakalaması ve hatta ötesine geçmesidir. Büyük Önder Atatürk, bu büyük ülkü için tüm yaşamını adanmış ve bu bağlamda sürekli olarak her fırsatı değerlendirmeye gayret eden bir çaba içinde bulunmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, bu yüce ülküyü gerçekleştirmek için bilimin yanında, sanat ve kültürel anlamda da bir inkişafın çok önemli olduğundan bahisle, her fırsatta sanatı ve sanatçıyı övmüş, ülkesinde sanat ve kültürü geliştirmek için her fırsatı kullanmaya gayret etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün veciz ifadesiyle "Türk Milletinin tarihi bir vazifesi de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. " Mustafa Kemal Atatürk'ün bu konudaki girişimlerinden bir tanesini de aralarında Dimitri Şostakoviç'in de bulunduğu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği mensubu bazı sanat insanlarını Türkiye'ye davet etmek olmuştur. Söz konusu heyet tarafından 13 Nisan ile 24 Mayıs 1935 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleştirilen konser ziyareti, hem Mustafa Kemal Atatürk'ün eşsiz vizyoner kişiliğinin bir neticesi olarak kendisinin teşviki ve himayesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nde filizlenen ve gelişen sanat ve kültürel faaliyetlerin, hem de dönemin en büyük müzik ustalarından Dimitri Şostakoviç'in Türkiye'de bıraktığı izler ve kendisinin izlenim ve demeçleri üzerine tarihi bir döneme şahitlik etmektedir. Bu süreci özel yapan hususlardan bir tanesi de söz konusu ziyaretin Türk ve Rus basınında geniş yer bulmuş olması dolayısıyla, bu ziyaretle alakalı olarak

günümüze intikal eden çok kapsamlı bir müktesebatın bulunuyor olmasıdır. Bu kapsamda bu eseri özel yapan hususiyetlerden önemli bir tanesi de, bu çalışmanın bir arşiv taraması sonrasında, mahsusan o döneme ait basın ve yayınlardan istifade ile hazırlanmış olmasıdır.

Söz konusu eser bir geniş önsöz, iki ana bölüm ve yine geniş bir sonsözden müteşekkil, hem Türkçe, hem de Rusça olmak üzere iki lisanda hazırlanmış bir çalışmadır. Kitap toplamda iki yüz on altı sayfadan meydana gelmektedir. Kitabın önsözünde, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi Devlet Konservatuvarı Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı Başkanı ve Rotterdam Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Melih Duygulu tarafından, Mustafa Kemal Atatürk'ün sanatla ilişkisi, Dimitri Şostakoviç'in eşsiz bir müzik insanı olarak değeri ve kitabın bu yönüyle bir döneme ışık tutması bakımından önemi ve yazar hakkında tafsilatlı bir açıklama sunulmaktadır. Kitabın birinci bölümünde genel olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Türkiye arasında sosyal, iktisadi, kültürel ve sanatsal manada tesis edilen ve gelişmekte olan ikili münasebetlerden bahsedilmekte ve bu anlamda ikili ilişkilerin geliştirilmesi noktasında Mustafa Kemal Atatürk'ün izlediği politikalara dair özet bir bilgi kümesi sunulmaktadır. Bu bölümün devamında ise, iki ülke arasında tesis edilen münasebetlerin bir prototipi olarak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden, aralarında Dimitri Şostakoviç'in de bulunduğu bir heyetin Türkiye'ye daveti ve mezkur heyetin Türkiye'yi ziyaretleri kapsamında, tarafların karşılıklı izlenimleri ve etkileşimlerine dair o dönem basında yer alan haber ve fotoğraflar üzerinden bir takım bilgiler aktarılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'den Cumhuriyet, Yeni Asır ve Ulus Gazeteleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden, İzvesitiya, Krasnaya, Oktyabr, Pravda, Sovetskaya gazeteleri taranmıştır. Ayrıca kitabın hazırlanmasında Şostakoviç'e ait birçok biyografi kitabı ve makale de gözden geçirilerek söz konusu ziyaret ile alakalı bilgiler toparlanmıştır. Bu yönüyle bahse konu kitabın zengin ve yerinde bir arşiv araştırması sonucu hazırlandığı ifade edilebilir.

Kitabın ikinci bölümünde ise, Şostakoviç'in Türkiye Cumhuriyeti'ni ziyareti ve Türk bestecilerle gerçekleştirdiği görüşmeler, bu ziyaretin Şostakoviç'in profesyonel mesleki kariyeri üzerindeki olumlu etkileri, ayrıca Şostakoviç'in Nazım Hikmet ile olan sosyal ve kültürel münasebetleri hakkında bilgiler verilmektedir. Kitabın sonuç bölümünde ise, genel olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında o döneme atfen gelişmekte olan ikili ilişkiler ve işbirlikliklerinden övgüyle bahsedilmekte, Şostakoviç'in Türk müziği ile alakalı düşünceleri ve kıymetlendirmeleri ise basına verdiği sözlü mülakatlardan istifade ile nakledilmektedir. Şostakoviç'in verdiği demeçlerde dikkat çeken en önemli hususlardan bir tanesi de, kendisinin anlatılarında sıklıkla Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat ve sanatçıya, sanatın geliştirilmesine dair sözlerinden alıntılar yaparak, Mustafa Kemal Atatürk'ü refere etmiş olmasıdır. Şostakoviç'in bu ifadelerinden, kendisinin Mustafa Kemal Atatürk'e karşı bir hayranlık duyduğu da sezilenmektedir. Bu kapsamda Şostakoviç örneğin 15 Mayıs 1935 tarihinde Cumhuriyet gazetesine verdiği bir mülakatta, Türkiye'deki müzik devriminin başarılı olabilmesi için düşüncelerini bilhassa Mustafa Kemal Atatürk'e referensla şöyle ifade etmektedir (Tahirova, 2010: 90-91):

"Yeni müziğin propagandasının yapılmasını, müzik kültürünün daha da yayılmasını, müzik okullarında ve orkestralarında mükemmeliyete daha fazla ihtimam gösterilmesini, tavsiye ederim... Halkın müzik kültürünü yükseltmek için umumi konserler verilmesini ve böyle yapılmasının Türkiye'deki müzik yeteneklerinin gelişmesine yardım edeceğine inanırım...Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'de müzik alanında reformların gerçekleştirilmesi için büyük çabalar harcamakta olduğunu görmekteyim. Bu kapsamda Mustafa Kemal Atatürk, arkaik, eski kalıplarında donup kalmış ve amatör turistlerin zevkine hitap eden müzik yerine, Türk milli müziğinde yeni modern tarzın ve milli operanın oluşturulması, müzik alanında orta ve yüksek eğitim sisteminin kurulması faaliyetlerine destek sağlamaktadır..."

Sonuç

Netice itibarıyla söz konusu eser, Sovyet ve Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti arşivlerinde gerçekleştirilen titiz bir çalışmanın ürünüdür. Bu eser, Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vatandaşı sanatçıların ve münhasıran Dimitri Şostakoviç'in Türkiye'de gerçekleştirdikleri söz konusu ziyaretle ilgili olarak hazırlanmış en kapsamlı çalışmadır. Ayrıca söz konusu eser, bilhassa Şostakoviç tarafından yapılan basın beyanatları üzerinden aktarıldığı üzere, Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat ve kültürle olan derin münasebetini ortaya koyması ve desteklemesi bakımından da çok değerli ve önemlidir. Bu yönüyle bu eser Mustafa Kemal Atatürk ve kurduğu Cumhuriyetin sanat ve kültürel veçhelerinin daha iyi anlaşılabilmesi bağlamında, o döneme kısmen şahitlik eden bir Rus sanatçının objektif ve tarafsız bir biçimde verdiği beyanatlar nispetinde bir döneme ışık tutmaktadır. Diğer bir açıdan bu kitap, başta Mustafa Kemal Atatürk ve büyük usta Dimitri Şostakoviç olmak üzere, sonradan Türk Beşleri olarak adlandırılacak büyük ustalar arasında sayılan Cemal Reşit Rey ve Hasan Ferit Alnar ve o sıralar henüz çok genç bir delikanlı olan Sabahattin Kalender'e de bir saygı duruşunda bulunan bir baş ucu eseri hükmündedir.

Ne var ki Ferah Tahirova tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, esasen bahse konu ziyaretin Dimitri Şostakoviç üzerinden, sadece müzikle alakalı veçhesine dair bir araştırmayı içermektedir. Bu kapsamda söz konusu heyetin diğer sanat ve kültür alanlarına mensup sanat ve kültür insanlarının da ziyaret izlenimleri, münasebetleri ve aktarımları üzerinden de yeni araştırmalar gerçekleştirilebilir. Çünkü Mustafa Kemal Atatürk'ün bilim, sanat ve kültür mevzularına karşı ilgisi, bu konuda ortaya koyduğu eserler ve direktiflerin hiçbirisi, bir diğerinden daha önemsiz ve ikincil derecede kıymetli değildir. Çünkü Mustafa Kemal adını tarihe altın harflerle yazdırmayı başaran, yaşadığı çağın belki de en modernist, reformist bir dönüşümcü lideridir.

KAYNAKÇA

Kolektif. 2019. *Atatürk Sözleri*. İstanbul: Diga Kitap.

Tahirova, Ferah. 2010. *Dimitri Şostakoviç ve Türkiye*. İstanbul: Pan Yayınları.